

Brabants Dorpsleven: ruim 3.000 pagina's cultureel erfgoed

Zoals in vorige edities van *Brabants* is aangekondigd, heeft de *Stichting Bernard van Dam* onder de titel *Brabants Dorpsleven* een boekenserie uitgebracht met het volledige en indrukwekkende oeuvre van Bernard van Dam (1881-1958). Bij de drukbezochte boekpresentatie op 8 maart jl. hield Gerard Rooijackers, grote animator achter de boekenserie, een lezing en gaf Cor Swanenberg een bloemlezing van dialectvoorbeelden die hij in de boekenserie aantrof.

Gerard Rooijackers legde in zijn lezing het verband van de door Bernard van Dam beschreven boerenwereld van rond 1900 met de hedendaagse agrarische wereld. Hij liet zien dat veranderingen en transformaties, en dus ook de protesten tegen de politieke keuzes voor die veranderingen, voor 'de boer' een constante factor zijn. Met voorbeelden uit het gevarieerde werk van Bernard van Dam onderstreepte Rooijackers in vogelvlucht de kritische en onconventionele humor van deze bijzondere Eerdenaar.

Brabants Dorpsleven biedt de lezer een nauwkeurige beschrijving in woord en beeld van het Brabant van weleer. Aangezien Van Dam ook veel publiceerde in dialect, is het daarom een aanrader voor elke dialectkenner en -liefhebber! Het werk van Bernard van Dam is indrukwekkend en omvangrijk; ruim drieduizend pagina's vult tien thematische boekdelen. De stichting is er trots op dat zijn volledige werk voor iedereen gratis toegankelijk is gemaakt via de site: www.bernardvandam.com.

Veel meer dan een brave heemkundige

Bernard van Dam was geen heemkundige. Hij was een scherpzinnig beschrijver, een moderne man die open stond voor vernieuwing en die, zonder vrees voor autoriteit en met relativerende humor, creativiteit en verbeeldingskracht inbracht. Hij had een afgewogen oordeel over de verworvenheden en tekortkomingen van het verleden. Volgens Rooijackers was Van Dam een cultureel tussenpersoon, iemand die door zijn maatschappelijke positie tussen twee werelden verkeerde. Met het ene been stond Van Dam in de vakwereld van de landbouwjournalistiek en speelde hij zijn partij op landelijk niveau in de netwerken mee. Met zijn andere been verkeerde hij in de hyperlokale wereld van *d'Eerd* en de omringende Meierij.

Brabants gebrom van Bram

Deel 9 van de boekenserie bevat alle edities van het maandblad voor de Eerdse militairen in Nederlands-Indië in de jaren 1947-1950 met de gevatte titel *Aan den Ooiver in Battle-dress* (Eerdenaren noemen zich *Ooivers*). Naast de maandelijkse kronieken van gebeurtenissen in en rond het dorp schreef Bernard van Dam onder enkele synoniemen het blad vol. Als H.I. Storikus schreef hij verhandelingen over het verleden van Eerde. Onder het pseudoniem Bram Brom kon Bernard zich helemaal uitleven. Als Bram (en soms *wijfke* Mie Brom) beschreef hij in Eerds dialect, gelardeerd met vele illustraties, de dorpse voorvallen die in het geruchtencircuit circuleer-

juli-praatje
luchtkasteelen
1937

Ambrosius
juli 1938
oh da
vrouwvolk

goed

ge. Hij was een man die open vrees voor auto-witeit en verbeelwogen oordeel gen van het ver- en een cultureel maatschappelijke de. Met het ene an de landbouw- landelijk niveau een verkeerde hij a de omringende

edities van het n Nederlands-In- tte titel *Aan den enen zich Ooivers*). gebeurtenissen in n Dam onder en- . Storikus schreef van Eerde. Onder ard zich helemaal (Brom) beschreef e illustraties, de ncircuit circuleer-

Ambrosius
juli 1938
oh da
vrouwvolk

den. Vaak tot leedvermaak van iedereen behalve het 'slachtoffer'. Kortom, *Aan den Ooiver in Battle-dress* is doordeesemd met de geest van Bernard van Dam.

Trui en Kriest en hun *Zaolige Kaorssemis*

'Bernard van Dam is weliswaar niet de eerste dialectschrijver in Noord-Brabant, maar hij behoort wel in het rijtje van vroege auteurs in dialect,' zo schrijft Rooijackers in zijn essay in het boekdeel 10 *Observer*. 'En in dat overzicht van auteurs ontbrak hij tot nu toe. Met de publicatie van zijn volledige werk, zonder illusie van compleetheid want er duikt vast nog nieuw materiaal op, is weer een totaal nieuw corpus van dialectteksten uit het interbellum voor onderzoek beschikbaar gekomen.'

'In het schrijven van dialogen is Van Dam overigens op zijn best. Hij geeft de spreektaal prachtig weer, compleet met lokale taalverschijnselen in het dialect. Hij hield bijvoorbeeld van het maken van series die hij jarenlang volhield, of dit nu een satirische crisischroniek was, of een dialoog tussen boerenburen Trui en Kriest in Brabants dialect onder de titel *Zaolige Kaorssemis*. In de jaren dertig stond er elk jaar in *De R.K. Boeren- en Tuindersstand* zo'n lang stuk in streektaal. Dit bondsorgaan werd evenwel landelijk binnen de katholieke zuil verspreid. Lang niet iedereen moet dit dus goed hebben kunnen lezen dan wel verstaan, hoewel Bernard van Dam er wel voor gewaakt zal hebben de meest cryptische dialectwoorden en uitdrukkingen te vermijden. Het maakt Van Dam tot een van de vroege dialectauteurs die hun werk ook daadwerkelijk publiceerden voor een groot publiek. En kennelijk bestond dat lezerspubliek van *De R.K. Boeren- en Tuindersstand* voornamelijk uit abonnees uit de provincie Noord-Brabant.'

De hele serie dialogen van *Zaolige Kaorssemis* staat integraal in deel 8 van de boekenserie: *Gebruiken*. Bernard publiceerde deze tweespraken tussen 1930 en 1938 in *De R.K. Boeren- en Tuindersstand* in Brabants dialect. Het zijn altijd Trui en Kriest die aan het woord komen en de problemen spitsen zich steeds toe op de betalingstermijn van de pacht met *Baomis* en/of Kerstmis.

Tot slot vindt u in de overige boekdelen ook nog mooi dialectisch werk van Bernard van Dam, zoals een reeks van boerenwijsheden in deel 2 *Boerenstand* en het gedicht *de Ouwervet-sche boerenkip* in deel 4 *Kleinvee*.

■ MRINUS DE WITTE

De Witte wit wir wè

Als ik dit schrijf, zijn we allemaal gegijzeld door het coronavirus. Niemand mag zonder noodzaak de deur nog uit, want 't *gō over*. En in 't *Bèrgs* (het dialect van Berghem) betekent dit gezinszins dat 'het overgaat', maar juist dat het besmettelijk is. Dus zitten *die van ons èn ikke* al weken *allennig mi onzen twed*, want we behoren tot de risicogroep. En dat laatste vind ik allesbehalve prettig. Ik ben namelijk, in tegenstelling tot haar, *unne zèèkerd* (bangerik). Anders gezegd: *ik ze zō bang ès de duuvel vur 't kruis*. Nou dan weet je het wel. *Die van ons* is precies het tegenovergestelde. *Die gō van d'uurste oas nie beeze*, ofwel ze is niet zo snel onder de indruk. Alle deprimerende getallen en grafieken die dagelijks onze huiskamer binnenkomen, doen haar niets. Net zo min als de bijbehorende rampverhalen. *Ze is zō bang ès unne schoijer vur 'n kwartje*.

Gelukkig krijg ik de kans niet om me druk te maken, want ze heeft zoveel klussen dat ik nauwelijks nog tijd heb om dit stukje te schrijven. Eerst moest op *hip èn sprung* (onmiddellijk) de huiskamer worden *kloargemaakt* (schoongemaakt). Ik heb met *unnen rooversborsel* (ragebol) alle spinrag van het balkenplafond gehaald en daarna de tegelvloer geschrobt met *unne luiwaage* (borstel met lange steel). *Gemeelek* (gewoonlijk) doet ze dat zelf, maar nu kon ik in *de burries* (aan de slag). Ook de buitenboel was blijkbaar aan een opknapbeurt toe. Ik ben een hele dag bezig geweest met het *vèrve* van 'n *durgebont* (deurkozijn). De tuinbank was helaas niet meer te redden, want die *zaat kloar onder de meutel* (houtworm) en is naar de *vuilishoewp* (vuilstort) verhuisd.

Ook de avonden verlopen anders dan anders. 'n *Pötje rikke* met tweeën is uitgesloten en scrabbelen wil ze niet omdat ik volgens haar *òr-rèns* (oneerlijk) speel. Tv kijken is met al die *eelènd* (narigheid) geen alternatief en samen een puzzel leggen ook niet, want we moeten minstens anderhalve meter van elkaar blijven, zegt ze. Dat is tevens de reden dat ik voor de nacht niet meer *aachter die gebrèjde boks kan kruipe*, maar tot nader order op de logeerkamer ben gestald. Lichtpuntje in deze rare tijden is de moderne techniek; we kunnen appen en facetimen met de *klèenkeinder*. Gisteren nog vroeg mijn jongste kleindochter 'of ik goed op oma pas?' 'Netuurlek keinje,' zei ik met stalen gezicht. 'Ik zedde'r bang vur.' En voor alle duidelijkheid: daarmee bedoel ik dat ik zuinig op haar ben. Sterkte. ■

■ Illustratie Mathilde Artwork